

**ПРИДНІПРОВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ**

Каковкіна О.А.

ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ: КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з дисципліни «Педагогіка»
для студентів денної форми навчання
ступеня вищої освіти бакалавр
спеціальностей 014.11 Середня освіта (фізична культура)
017 Фізична культура і спорт
014 Середня освіта



Дніпро 2019

Каковкіна О.А. Теорія виховання: конспект лекцій / О.А. Каковкіна. – Дніпро, 2019. – 44 с.

АНОТАЦІЯ:

Даний курс лекцій створений у відповідності із робочою навчальною програмою з дисципліни «Педагогіка» (розділ «Теорія виховання») для студентів педагогічних навчальних закладів. В ньому комплексно аналізуються базові структурні елементи виховного процесу, обґрунтовуються їх зміст і напрями вдосконалення.

Автор:

Каковкіна О.А. – доцент кафедри педагогіки і психології ПДАФКіС, кандидат наук з фізичного виховання і спорту.

Рецензент:

Родіна Ю.Д. – доцент кафедри педагогіки і психології ПГАФКіС, кандидат наук з фізичного виховання і спорту.

Розглянуто на засіданні кафедри педагогіки і психології ПДАФКіС протокол № 10 від 17 січня 2019р.

Затверджено на засіданні навчально-методичної ради ПДАФКіС протокол № від 2019 р.

© О.А. Каковкіна, 2019

© Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

Зміст

ЛЕКЦІЯ №1 «Теорія виховання»	4
I. Процес виховання	4
II. Структура процесу виховання... ..	5
III. Рушійні сили процесу виховання... ..	6
IV. Мета виховання.....	7
V. Закономірності виховання	8
VI. Принципи виховання.....	8
ЛЕКЦІЯ №2 «Сімейне виховання»	11
I. Мета, завдання і зміст сімейного виховання... ..	11
II. Стиль взаємовідносин в сім'ї. Відносини батьків і дітей	13
III. Загальні методи сімейного виховання... ..	16
IV. Принципи сімейного виховання.....	17
ЛЕКЦІЯ №3 «Характеристика угруповань»	19
I. Колектив і його види	19
II. Сутність, зміст, функції виховного колективу	21
III. Діалектика розвитку колективу	24
IV. Чинники розвитку колективу	27
ЛЕКЦІЯ № 4 «Мета і завдання виховання в сучасній школі»	28
I. Загальна мета виховання.....	28
II. Інтелектуальне (розумове) виховання.....	29
III. Громадське виховання.....	29
IV. Правове виховання	30
V. Моральне виховання.....	30
VI. Художньо-естетичне виховання.....	30
VII. Трудове виховання	31
VIII. Екологічне виховання.....	31
IX. Фізичне виховання.....	31
X. Аналіз мети виховання в інших країнах	32
ЛЕКЦІЯ № 5 «Класне керівництво»	33
I. Значення класного керівника	33
II. Методи вивчення класного колективу	36
III. Робота класного керівника на різних стадіях розвитку дитячого колективу	38
ЛІТЕРАТУРА	41

Тема №1 Теорія виховання.

План:

I. Процес виховання.

II. Структура процесу виховання.

III. Рушійні сили процесу виховання.

IV. Мета виховання.

V. Закономірності виховання.

VI. Принципи виховання.

I. Процес виховання.

Процес діалектичної взаємодії біологічного і соціального досвіду, які впливають на формування особистості, вимагає науково обгрунтованої системи виховних впливів.

Теорія виховання – частина педагогічної науки, яка розглядає питання змісту, методів, і організації виховного процесу.

Суспільство як соціальне об'єднання людей може функціонувати і розвиватися лише за цілеспрямованої, систематичної та організованої роботи з виховання кожної особистості. Зупинення цього процесу катастрофа для суспільства, внаслідок якої людина не змогла б піднятися до рівня особистості. Виховання з погляду суспільного розвитку є провідною сферою діяльності як окремої людини, так і людської спільності. Завдяки йому людство забезпечує свою безсмертність у соціальному розвитку.

Виховання дітей шкільного віку здійснюють у процесі навчання і виховної роботи у школі та за її межами. Воно є цілісним процесом, у якому органічно поєднані змістова (сукупність виховних цілей) і процесуальна (самокерований процес педагогічної взаємодії учителя та учня, що передбачає організацію і функціонування системи виховної діяльності та самовиховання учнів) сторони.

Цей процес є двостороннім (обов'язкова взаємодія вихователя та вихованця), цілеспрямованим (наявність конкретної мети), багатогранним за завданнями і змістом, складним щодо формування і розкриття внутрішнього світу дитини, різноманітним за формами, методами і прийомами, неперервним (у вихованні канікул бути не може), тривалим у часі (людина виховується все життя). Ефективність його залежить від рівня сформованості мотиваційної бази.

Мотиви виховання – спонукальна причина дій і вчинків людини.

У процесі виховання педагог має постійно дбати про формування у дітей певних мотивів самовиховання через актуалізацію необхідних потреб, поступово в процесі засвоєння знань, набуття соціального досвіду кожна особистість самостійно починає усвідомлювати потреби, які стимулюють внутрішні спонукальні сили – мотиви, програмує процес самовиховання.

II. Структура процесу виховання.

Структура процесу виховання передбачає:

1. *Оволодіння знаннями, нормами і правилами поведінки.* Це перший етап входження в систему виховного впливу, на якому діють норми, правила, особливості життєвої поведінки. Людина (дитина) стає членом певної соціальної системи (сім'ї, колективу), де вже діють певні правила, норми, яких їй доведеться дотримуватися.

2. *Формування почуттів (стійких емоційних відношень людини до явищ дійсності).* Вони сприяють трансформації певних дій особистості із сфери розумового сприймання у сферу емоційних переживань, що робить їх стійкими, та активізації психічних процесів людини;

3. *Формування переконань (інтелектуально-емоційного ставлення суб'єкта до будь-якого знання як до істинного (або неістинного).* Переконання, що ґрунтуються на істинних знаннях, будуть, з одного боку,

своєрідним мотивом діяльності, а з другого – стрижнем поведінки особистості . Тому виховання дітей і є формуванням у них психологічного “стрижня”, без якого особистість буде безвольною, позбавленою власного “Я”.

4. *Формування умінь і звичок поведінки.* Формування умінь (засвоєного способу виконання дій оснований на сукупності набутих знань і навичок) і звичок (схильності людини до відносно усталених способів дій) потребує поступовості й систематичності управління, посильності та доцільності поставлених вимог, їх відповідності рівню розвитку учнів. Воно пов’язане з активною діяльністю особистості у сфері реальних життєвих ситуацій.

III. Рушійні сили процесу виховання.

Виховання є складним, багатогранним процесом у якому тісно переплетені (стосуються особи вихованця) та зовнішні (стосуються виховного середовища) суперечності.

Внутрішні суперечності процесу виховання:

- *Між необмеженими можливостями розвитку людини й обмежуючими умовами соціального життя.*
- *Між зростаючими соціально значущими завданнями, які потрібно вирішувати вихованцю, і можливостями, що обмежують його дії спрямовані на їх вирішення.*
- *Між зовнішніми впливами і завданнями вихованця.*

Зовнішні суперечності:

- *Невідповідність між виховними впливами школи і сім’ї.*
- *Зіткнення організованого виховного впливу школи зі стихійним впливом на дітей оточення.*
- *Між окремими впливами вчителів, які працюють в одному й тому ж класі.*

- *Між набутим негативним досвідом поведінки і новими умовами життя та діяльності.*

Зовнішні суперечності є тимчасовими, але вони можуть знижувати ефективність виховного процесу. Тому вчителі повинні зосередити увагу на їх виявленні, усуненні, профілактиці.

IV. Мета виховання.

Мета виховання – є підготовка підростаючих поколінь до життя у відповідності з розвитком суспільства, а саме – всебічний гармонійний розвиток.

Зміст національного виховання відображає в єдності його загальну мету, завдання і складові частини. Основними складовими виховання, реалізація яких забезпечує всебічний гармонійний розвиток особистості, є:

- *Громадянське виховання:* формування громадянськості, яка дає змогу людині відчувати себе юридично, соціально, морально й політично дієздатною;
- *Розумове виховання:* озброєння учнів знаннями основ наук, формування наукового світогляду та національної самосвідомості, оволодіння основними мислительними операціями;
- *Моральне виховання:* формування у учнів загально-людських норм гуманістичної моралі (добра, милосердя), моральних понять, поглядів, переконань, культури спілкування;
- *Трудове виховання:* ознайомлення учнів з науковими основами сучасного виробництва, практична й психологічна їх підготовка до праці, свідомого вибору професії;
- *Естетичне виховання:* формування естетичних понять, поглядів, переконань, розвиток в учнів творчих здібностей;
- *Фізичне виховання:* виховання здорової зміни, підготовка до

фізичної праці, захисту Батьківщини.

V. Закономірності виховання.

Закономірності виховання – стійкі, повторювані, об'єктивно існуючі зв'язки у вихованні, реалізація яких сприяє ефективному розвитку особистості.

У процесі виховання особливо важливими є такі закономірності.

1. *органічний зв'язок виховання із суспільними потребами та умовами виховання та потребами. Розвиток суспільства зумовлює зміни, диктує нові потреби і в його виховній системі.*

2. *Взаємодія у виховному процесі всієї сукупності різноманітних чинників. Виховує все – люди, речі, явища. Серед виховних чинників найвагомим є людський (роль батьків, педагогів).*

3. *Опору у виховному процесі на позитивні якості дитини, стимуляція активності особистості, позитивні емоції від досягнених успіхів.*

4. *Результати виховання залежать від виховного впливу на внутрішній світ дитини, її духовну, емоційну сфери. Виховний процес має постійно трансформувати зовнішні виховні впливи у внутрішні, духовні процеси особистості (її мотиви, установки, орієнтації, ставлення).*

5. *Визначальними у вихованні є діяльність у спілкуванні. Діяльність – головний фактор єдності свідомості й поведінки, коли учень зайнятий певним видом діяльності (навчальною, трудовою, ігровою і т.д.), що забезпечує всебічний розвиток особистості.*

VI. Принципи виховання.

Принципи виховання – керівні положення, які відображають загальні закономірності процесу виховання і визначають вимоги до змісту, організації і методів виховного впливу.

Вони є узагальненою системою вимог, які охоплюють усі аспекти виховного процесу, відображають результати виховної роботи.

Процес виховання ґрунтується на принципах:

1. *Цілеспрямованість виховання.* Початком будь-якої діяльності, зокрема виховної, є визначення мети.

2. *Поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самодіяльністю учнів.* Педагогічне керівництво зумовлене недостатнім життєвим досвідом молодшої людини, а виховання творчої особливості можливе лише за умови поєднання зусиль вчителя з самостійністю, творчістю, ініціативою і самодіяльністю учнів.

3. *Повага до особистості дитини, поєднання з розумною вимогливістю до неї.* Повага до людини передбачає гуманне ставлення до неї. Відома формула А. Макаренка “Якомога більше вимоги до людини і якомога більше поваги до неї” виражає суть цього принципу.

4. *Опора на позитивне в людини.* Виховання передбачає опору вихователя на хороше в людині, його довіру до здорових намірів і прагнень учнів. Принцип опори на позитивне в людині ставить серйозні вимоги до організації життєдіяльності учнів, потребує створення здорових стосунків між учителями та учнями, продуманого змісту навчально-виховних завдань, їх форм і методів.

5. *Урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів.* Одне із завдань педагога – бачити неповторність, творчу індивідуальність кожної дитини, тому вихователь повинен знати і враховувати індивідуальні особливості дітей, їх фізичний розвиток, темперамент, риси характеру та інше.

6. *Систематичність і послідовність виховання.* Ефективність виховного процесу залежить від послідовності, безперервності педагогічних впливів на учнів, які забезпечують формування в кожній дитині світогляду, переконань, ідеалів.

7. *Єдність педагогічних вимог до школи, сім'ї та громадськості.* За результати виховання підростаючого покоління відповідає не тільки школа, а все суспільство. Розумні, стійкі та єдині вимоги до дітей з боку різних соціальних інститутів посилюють педагогічний вплив на них, підвищують ефективність виховного процесу.

8. *Єдність свідомості й поведінки.* Поведінка людини – це її свідомість у дії. Між усвідомленням того, як треба діяти, і звичною поведінкою існує певна суперечність, нейтралізувати яку можна з допомогою звичок і традицій поведінки.

9. *Народність.* Передбачає єдність загальнолюдського і національного.

10. *Природовідповідність.* Враховує багатогранну цілісну природу дитини: анатомо-фізіологічні, психологічні, вікові, генетичні, національні особливості.

11. *Культуровідповідність.* Передбачає органічний зв'язок із культурним надбанням всього людства, історією свого народу його мовою, культурними традиціями, народним мистецтвом.

12. *Гуманізація.* Означає створення умов для формування кращих якостей і здібностей дитини, джерел її життєвих сил.

13. *Демократизація.* Мислиться як усунення авторитарного стилю виховання, сприйняття особистості вихованця як вищої соціальної цінності, визнання його права на свободу, на розвиток здібностей і реалізацію індивідуальності.

14. *Етнізація.* Передбачає наповнення виховання національним змістом, спрямованим на формування самосвідомості громадянина.

Будучи органічно пов'язаними між собою, принципи виховання охоплюють усі аспекти цього процесу і спрямовують його на формування людини як цілісної особистості. Реалізація принципів виховання дає позитивні результати лише тоді, коли їх застосовують у гармонії взаємодії між собою.

Тема №2: «Сімейне виховання».

I. Мета, завдання і зміст сімейного виховання.

II. Стиль взаємовідносин в сім'ї. Відносини батьків і дітей.

III. Загальні методи сімейного виховання.

IV. Принципи сімейного виховання.

I. Мета, завдання і зміст сімейного виховання.

I. Сімейне виховання – це система виховання і освіти, що складається в умовах конкретної сім'ї силами батьків і родичів.

Метою сімейного виховання є формування таких якостей особистості, які допоможуть гідно долати труднощі та перепони, що зустрічаються на життєвому шляху. Розвиток інтелекту і творчих здібностей, первинного досвіду трудової діяльності, моральне і естетичне виховання, емоційна культура і фізичне здоров'я дітей, їх щастя і благополуччя - все це залежить від сім'ї, від батьків, і все це становить завдання сімейного виховання.

Саме батьки – перші вихователі – надають найбільший вплив на дитину в перші роки його життя. Сімейному вихованню властиві свої методи, а точніше пріоритетне використання деяких з них. Це особистий приклад, обговорення, довіру, показ, прояв любові і т. Д.

Сім'я – це соціально-педагогічна група людей, призначена для оптимального задоволення потреб у самозбереженні (продовженні роду) і самоствердженні (самоповагу) кожного її члена.

Сім'я викликає у людини поняття вдома не як приміщення, де він живе, а як почуття, відчуття місця, де його чекають, люблять, розуміють і захищають. Сім'я - це таке утворення, яке охоплює людину цілком у всіх проявах. У сім'ї можуть формуватися все особистісні якості. Доленосна значимість сім'ї у розвитку особистості зростаючої людини загальновідома.

Сімейне виховання – складна система. На нього впливають спадковість і біологічне (природне) здоров'я дітей і батьків, матеріально- економічна забезпеченість, соціальний стан, уклад життя, кількість членів сім'ї, місце проживання, ставлення до дитини. Все це органічно переплітається і в кожному конкретному випадку проявляється по-різному.

Завдання сім'ї полягають у тому, щоб:

- ♣ створити максимальні умови для зростання і розвитку дитини;
- ♣ стати соціально-економічної та психологічної захистом дитини;
 - ♣ передати досвід створення і збереження сім'ї, виховання в ній дітей і ставлення до старших;
 - ♣ навчити дітей корисним прикладним навичкам і вмінням, спрямованим на самообслуговування і допомогу близьким;
- ♣ виховати почуття власної гідності, цінності власного "я".

Роль сім'ї у формуванні особистості визначається залежністю: яка сім'я, такий і виріс в ній людина.

Соціальне, сімейне і шкільне виховання здійснюється в нерозривній єдності.

Проблеми сімейного виховання в тій частині, де вони стикаються зі школою, вивчаються загальною педагогікою, в інших аспектах - соціальної.

Вплив сім'ї:

- сім'я здійснює соціалізацію особистості;
- сім'я забезпечує спадкоємність традицій;
- важливою соціальною функцією сім'ї є виховання громадянина, патріота, майбутнього сім'янина, законослухняного члена суспільства;
- істотно впливає сім'я на вибір професії.

Зміст сімейного виховання:

Зміст виховання в сім'ї обумовлюється генеральною метою демократичного суспільства. Сім'я зобов'язана формувати фізично і психічно здорову, моральну, інтелектуально розвинену особистість, готову до

майбутньої трудової, громадської, сімейної життя.

Складові компоненти сімейного виховання:

- фізичне – ґрунтується на здоровому способі життя і включає правильну організацію розпорядку дня, заняття спортом, загартовування організму і т. Д.;
- моральне – стрижень відносини, які формують особистість. Виховання неминущі моральних цінностей – любові, поваги, доброти, порядності, чесності, справедливості, совісті, гідності, боргу;
- інтелектуальне – припускає зацікавлену участь батьків у збагаченні дітей знаннями, формуванні потреб їх придбання та постійного оновлення;
- естетичне – покликане розвинути таланти і обдарування дітей або просто дати їм уявлення про прекрасне, що існує в житті;
- трудове – закладає основу їх майбутнього життя.

У людини, що не привчені працювати, єдиний шлях – пошук «легкого життя».

Педагоги вивели залежність: успішність формування особистості обумовлюється, перш за все, сім'єю. Педагогічна культура батьків робить вирішальний вплив на вибір методів, засобів, форм виховання.

II. Стиль взаємовідносин в сім'ї. Відносини батьків і дітей.

Кожна сім'я має цілий комплекс психологічних особливостей. Але загальною для всіх сімей є, як правило, яскраво виражена емоційність сімейних відносин. Саме висока ступінь емоційної близькості – це особлива якість справжньої, міцної сім'ї.

Сучасна багатоступенева сім'я може успішно виконувати свої функції, якщо в ній будуть гармонійно поєднуватися психологічні особливості членів сім'ї всіх поколінь, завдяки чому вони зможуть займатися формуванням особистості дітей.

Сімейні стосунки – це система взаємних вимог і очікувань, які орієнтовані на всіх напрямках – і від старших до молодших членів сім'ї, і від молодших до старших.

Існують різні підходи до класифікації стилів взаємин батьків і дітей, наприклад:

1) демократичний, який характеризується високим ступенем вербального спілкування батьків з дітьми, включеністю дітей в обговорення сімейних проблем, постійною готовністю батьків прийти на допомогу, прагненням до об'єктивності у вихованні дітей. При демократичному стилі взаємини характеризуються взаємною любов'ю і повагою, увагою і турботою дорослих і дітей один про одного. У сім'ях з взаємовідносинами демократичного стилю діти є повноцінними учасниками життя сім'ї, її праці і відпочинку. Батьки намагаються глибше пізнати своїх дітей, з'ясувати причини їх поганих і хороших вчинків.

Дорослі постійно звертаються до почуттів і свідомості дитини, заохочують його ініціативу, поважають його думку. Разом з тим діти досить добре знають значення слів «не можна», «треба». Демократичний стиль сімейного виховання дає найбільший ефект у формуванні у дітей свідомої дисципліни, зацікавленості в справах сім'ї, в події навколишнього життя. Поступово у дітей формуються ініціатива, винахідливість, творчий підхід до дорученої справи. Покарання в таких сім'ях зазвичай не застосовуються – досить осуду або засмучення батьків.

Однак буває, що в родині зовні склався демократичний стиль виховання, але він не дає потрібного ефекту, так як батьки порушують найважливіші педагогічні принципи, наприклад їм не вдається визначити в тій чи іншій ситуації міру вимогливості, організувати правильний режим дня дітей або створити умови для посиленого трудового вкладу дітей в життя сім'ї; вони бувають непослідовними у вимогах або у них немає єдиного підходу до якихось сімейних справах.

2) контролює, що передбачає істотні обмеження в поведінці дитини з розумінням сенсу цих обмежень, чіткість і послідовність вимог батьків і визнання дитиною їх як справедливих і обґрунтованих.

3) авторитарний стиль характеризується владністю батьків. При цьому існує переконання, що подібним вихованням можна виробити у дитини звичку беззаперечного підпорядкування. Однак в сім'ях такого типу немає душевного єднання, дружби. Дорослі мало зважають на індивідуальність дитини, його віковими особливостями, інтересами і бажаннями. Хоча діти ростуть слухняними, дисциплінованими, ці якості складаються у них без емоційно-позитивного і усвідомленого ставлення до вимог дорослого. Найчастіше це сліпий послух засноване на побоюванні бути покараним. В результаті у дітей слабо розвиваються самостійність, ініціатива, творчість. Саме в таких сім'ях підлітки найчастіше вступають в конфлікти з батьками, віддаляються від сім'ї.

Оскільки сім'я як мала група проходить певні фази розвитку, сімейні стосунки відповідно до цього будуються по-різному. Небезпека для батьків полягає в тому, що причини відхилення психічного розвитку дітей (або небажані прояви в індивідуальному розвитку) легко побачити не там, де вони лежать на самому ділі.

Дуже важливо бути обережними у висновках. Слід підтримувати у дитини впевненість в тому, що його люблять, про нього піклуються незалежно від конфліктів його з батьками. Це створює необхідний для розвитку особистості психологічний контакт, який досягається не матеріальними витратами, а щирою зацікавленістю у всьому, що відбувається в житті і душі дитини.

При побудові психологічного контакту з дітьми психологи рекомендують батькам наступне:

- прийняти дитину такою, якою вона є, визнати його право бути не схожим на інших, пам'ятати про його індивідуальності, бути обачними при

висловлюванні оцінок на адресу дитини, намагатися не давати різких і частих негативних оцінок його особистим якостям, робити акцент на позитивному;

- у міру дорослішання дитини визнати його право на зростаючу самостійність, на придбання свого власного досвіду;

- дати дитині можливість відчувати неминучість негативних наслідків його вчинків, логічно роз'яснювати причину таких наслідків;

- визнати право дитини, яка дорослішає на прояв симпатії і встановлення емоційних контактів поза сім'єю, стримувати свою «батьківську ревності»;

- не впадати в стан «сліпої любові» до дитини, дати можливість розвиватися його самостійності;

- остерігатися проявів «батьківського егоїзму» - бажання «зробити» зі своєї дитини кращий варіант самих себе, втілити неодмінно в дитині те, що у самих не збулося;

- виявляти сталість стосовно дитини;

- намагатися культивувати в родині діалог, спільний розгляд ситуацій, проблем, цілей;

- частіше пропонувати вибір з декількох альтернатив;

- розширювати діапазон моральних, а не матеріальних заохочень;

- на особистому прикладі створювати у дитини правильне уявлення про систему життєвих пріоритетів, про моделі системи внутрішньосімейних стосунків.

III. Загальні методи сімейного виховання.

Якщо сім'я так сильно впливає на процеси і результати становлення особистості, то, саме сім'ї повинні приділяти першорядне знання суспільство і держава в організації правильного виховного впливу.

Методи виховання дітей у сім'ї – це шляхи, за допомогою яких здійснюється цілеспрямований педагогічний вплив батьків на свідомість і

поведінку дітей.

Методи сімейного виховання несуть на собі яскравий відбиток особистості батьків і невіддільні від них. Скільки батьків - стільки різновидів методів.

Основні методи сімейного виховання:

- переконання (пояснення, навіювання, рада);
- особистий приклад;
- заохочення (похвала, подарунки, цікава для дітей перспектива);
- покарання (позбавлення задоволень, відмова від дружби, тілесні покарання).

Фактори вибору методів сімейного виховання дітей:

- знання батьками своїх дітей, їх позитивних і негативних якостей: що читають, чим цікавляться, які доручення виконують, які труднощі відчувають і т. Д.
- особистий досвід батьків, їх авторитет, характер стосунків у сім'ї, прагнення виховувати особистим прикладом також позначається на виборі методів.
- якщо батьки віддають перевагу спільної діяльності, то зазвичай превалюють практичні методи.

IV. Принципи сімейного виховання.

Принципи виховання – практичні рекомендації, якими слід керуватися, що допоможе педагогічно грамотно вибудувати тактику виховної діяльності.

Виходячи зі специфіки сім'ї як персональної середовища розвитку особистості дитини, повинна бути вибудована система принципів сімейного виховання:

- діалектичну єдність щирого, глибокої поваги до особистості і високої

вимогливості до неї має бути покладено в основу сімейного виховання;

- особистість самих батьків – ідеальна модель для наслідування дітей;
- виховання повинно будуватися з опорою на позитивне в зростаючому людині;
- всі види діяльності, що організовуються в родині, повинні бути побудовані на грі;
- оптимізм і мажор – основа стилю і тону спілкування з дітьми в сім'ї.

Методи сімейного виховання як способи взаємодії батьків з дітьми, які допомагають останнім розвивати свою свідомість, почуття і волю, активно стимулюють формування досвіду поведінки, самостійну дитячу життєдіяльність, повноцінне моральне і духовний розвиток.

Вибір методів в першу чергу залежить від загальної культури батьків, їх життєвого досвіду, психолого-педагогічної підготовки та способів організації життєдіяльності. Використання тих чи інших методів виховання дітей в сім'ї також залежить:

1. від цілей і завдань виховання, які ставлять перед собою батьки;
2. відносини в родині і способу життя;
3. числа дітей в сім'ї;
4. родинних зв'язків і почуттів батьків, інших членів сім'ї, які часто схильні ідеалізувати можливості дітей, перебільшувати їх здатності, гідності, вихованість;
5. особистісних якостей батька, матері, інших членів сім'ї, їх духовних і моральних цінностей і орієнтирів;
6. досвіду батьків і їх практичних умінь при реалізації комплексу виховних методів з урахуванням віку і психофізіологічних особливостей дітей.

Основні умови дієвості батьківських вимог:

1. Позитивний приклад батьків;
2. Доброзичливість;
3. Послідовність;

4. Облік вікових особливостей дітей;
5. Єдність в пред'явленні вимог з боку батька, матері, всіх членів сім'ї, родичів;
6. Повага особистості дитини;
7. Справедливість;
8. Посильність;
9. Облік індивідуальних психофізіологічних особливостей дітей.

Досконалість технології пред'явлення вимог (такт, обережність, не категоричність тону, привабливість форми, витонченість, філігранність мовного спілкування).

Тема №3: Характеристика угруповань.

План:

I. Колектив і його види.

II. Сутність, зміст, функції виховного колективу.

III. Діалектика розвитку колективу.

IV. Чинники розвитку колективу.

I. Колектив і його види.

Колектив – соціально значима група людей, які об'єднані спільною метою, узгоджено діють для досягнення мети і мають органи самоврядування.

Його характеризують єдність цілей, високий рівень міжособистісного спілкування, згуртованість, внутрішня дисципліна, специфічні норми співжиття. Він є ланкою, що з'єднує особистість із суспільством. Виховання особистості в колективі є втіленням закономірностей розвитку суспільства, адже в колективних взаєминах створюються умови для соціально-психічного її розвитку. Відокремившись від колективу, людина опиняється в соціально-психологічному вакуумі, що значно ускладнює її розвиток.

Колектив є соціальною системою, яка виконує такі функції:

- *організаторську* (полягає в об'єднанні особистостей для виконання певних завдань);
- *виховну* (спрямована на створення оптимальних умов для всебічного виховання, психічного й соціального розвитку особистості);
- *стимулюючу* (сприяє формуванню морально-ціннісних стимулів діяльності особистості, регулює поведінку членів колективу, впливає на формування в особистості цілеспрямованості, волі, гуманності, працьовитості, совісності, чесності, гідності тощо.

Універсальне поняття «колектив» охоплює різні його види, до яких належать:

Первинний колектив.

Об'єднує людей (школярів), згуртованих у порівняно невелику соціальну групу, учасники якої перебувають у постійних ділових, товариських, побутових стосунках. Ним може бути колектив класу, ви- робничої бригади на підприємстві, професійної групи в установі, підрозділу у військових частинах та ін. За кількісним складом нараховує 10–15 осіб. За більшої кількості в ньому відбувається розподіл на мікроколективи. Якщо в соціальній групі менше 7–8 осіб, вона не є ко- лективом у соціально-педагогічному смислі. Це– замкнена група друзів, приятелів.

За якісним складом у колективі має бути приблизно однакова кількість осіб обох статей. Якщо ця вимога загалом витримується у колективах загальноосвітніх закладів, то на виробництві, в системі професійної освіти цього досягти значно складніше, що породжує значні труднощі у розвитку колективу, організації міжособистісних стосунків.

Загальношкільний колектив.

Об'єднує усіх учнів і педагогічних працівників загальноосвітнього навчально-виховного закладу. Здебільшого у них перебуває 500 – 600 осіб. У таких колективах усі знають один одного, час від часу збираються разом.

У ньому теж бажано, щоб була однакова кількість осіб обох статей. Якщо в загальноосвітніх школах, інших навчально-виховних закладах нарахується 1500-2500 осіб, то колективу, по суті, немає. Особа в такому соціальному об'єднанні є анонімною, що вкрай негативно впливає на її виховання.

Тимчасовий колектив.

Складається з осіб, які належать до постійних колективів для виконання тимчасових завдань, задоволення своїх пізнавальних і соціальних інтересів (танцювальний колектив, хор, туристська група та ін.). Чисельно вони невеликі, згруповані на основі соціальних інтересів.

Виробничий колектив.

Це – група професіоналів, об'єднаних для науково-дослідної роботи, виробничої діяльності, охорони порядку.

Сімейний колектив.

Його складають члени однієї родини. Склався історично як важливе соціальне утворення суспільства.

Колективи можуть бути одновікові й різновікові. У традиціях народної педагогіки – виховання особистості в різновіковому колективі, де старші за віком і соціальним статусом передають свій досвід молодшим, турбуються про їх захист, допомагають долати труднощі. Молодші прагнуть оволодіти соціальним досвідом старших, відчують відповідальність перед ними.

II. Сутність, зміст, функції виховного колективу.

Колектив як людська спільнота, що утворює систему колективістських стосунків, є основним чинником формування громадської сутності особистості, розвитку її індивідуальності.

Виховний колектив відзначається різноманітністю видів, форм суспільно

корисної праці та спілкування. Його сутність реалізується в різних аспектах.

Економічний аспект передбачає залучення дитини в економічні відносини, активну участь в них, знання економічних проблем. Це забезпечує виховання колективізму, творчого ставлення до праці.

Політичний аспект означає залучення дітей до шкільного самоуправління, політичних кампаній (перепису населення, підготовки до свят, фестивалів), участі у громадському житті.

Соціальний аспект є виявом турботи про розвиток, побутові умови дитини. У її свідомість закладаються прагнення до соціальної справедливості, гуманізму, ініціативності, відповідальності, зближення колективних і власних інтересів.

Моральний аспект передбачає розуміння моралі як суспільного явища, усвідомлення суспільної моралі як відповідальності перед іншими людьми, самим собою, колективом. Аналіз стосунків у колективі переконує в необхідності чесної, добросовісної праці, формує основи моральності.

Громадсько-ціннісний аспект переконує, що колектив – це ідейна, ціннісно-орієнтована єдність людей, для яких організаційна структура є засобом досягнення спільних цілей.

Культурно-естетичний аспект виявляється у вільному спілкуванні дітей, що забезпечує їх новими враженнями, знаннями, сприяє підвищенню естетичного рівня їх повсякденних стосунків, естетичної організації всього життя. Художня творчість у колективі є засобом змістовного використання вільного часу, розвитку дітей.

Юридичний аспект свідчить, що взаємини в колективі торкаються і правового аспекту життя. Усвідомлення дитиною мотивів моральних та аморальних вчинків, правова освіта, поєднана з практичним засвоєнням дітьми прав та обов'язків – важливий чинник формування правосвідомості.

Психологічний аспект означає, що колектив – організоване соціальне середовище. Цілеспрямованість його діяльності породжує здоровий

моральний клімат, мажорний тон у відносинах, добровільну участь у спільних справах, відчуття потреби у колективному спілкуванні, психологічній сумісності з товаришами.

Організаційний аспект свідчить про інтуїтивне прагнення дітей до об'єднання в певній організації. Педагогічно організована діяльність колективу ставить дітей у ділові стосунки керівництва й підлеглості, взаємовимогливості та взаємодопомоги.

Індивідуально-особистісний аспект враховує можливість тимчасового відокремлення дитини від колективу, можливість оглянутися навколо, зазирнути в себе, осмислити свої взаємини з оточуючими. Це сприяє самосвідомості, формуванню внутрішнього морального світу особистості.

Педагогічний аспект реалізується через врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, формування суспільно-цінної сутності особистості й яскравої індивідуальності

Виховний колектив – педагогічно-організована система відносин. Він має органи самоврядування й координації, що уповноважені представляти інтереси дітей і суспільства, традиції, громадську думку, об'єднує учнів спільною метою та організацією праці. Він необхідний як середовище взаємодії й ефективного впливу на дітей, формування колективістських якостей, як форма організації життя, що виховує впливає на всіх членів колективу й кожного зокрема. Тому організація виховного колективу в школі й класах – першочергове завдання вихователів. Виховні колективи бувають *загальношкільними* (єдина організація навчально-виховного закладу, що має загальні органи управління життям школи) й *первинними* (формуються за віковою ознакою, діють як навчальні групи, бригади, загони, гуртки).

Первинний колектив також має органи самоврядування, актив, своїх представників у загальношкільних органах. Така структура виховного колективу сприяє врахуванню вікових особливостей та інтересів дітей, налагодженню взаємозв'язків між первинними колективами старших і

молодших учнів, різновіковими загонами й групами.

Виховний колектив виконує такі функції:

- залучення дітей до системи суспільних відносин, набуття ними досвіду таких відносин. Колектив акумулює основні риси й вимоги суспільства, передає практичний досвід використання існуючих суспільних відносин;
- організація самостійної діяльності дітей: навчальної, трудової, громадської, ігрової. Колективна діяльність сприяє формуванню ділових стосунків (взаємозалежності, відповідальності, контролю, взаємодопомоги, керівництва, підлеглих, вимогливості, дружби, товарищескості, симпатії). Чим міцніша організаційно-ділова структура колективу, тим кращі умови для створення у ньому високоморальної атмосфери;
- формування моральної сутності особистості, її морально-естетичного ставлення до світу й самої себе. Колективістські стосунки сприяють формуванню гуманістичних якостей особистості, колективістської свідомості;
- ефективного педагогічного засобу впливу на особистість, групу дітей. Завдяки цьому відбувається коригування й регулювання їх поведінки та діяльності. Сформована в колективі громадська думка є дієвим інструментом педагогічного впливу, сила якого залежить від рівня розвитку колективу.

III. Діалектика розвитку колективу.

Виховне значення колективу, його впливу на особистість учня досить суттєве. Оскільки кожен учень щодня перебуває в класі, то й клас (свідомо чи несвідомо) впливає на нього.

Колектив – не застигла структура, він постійно розвивається, проходячи певні стадії. Стадійність розвитку колективу є вираженням внутрішньої діалектики його становлення, в основі якої – рівень взаємовідносин між вихователем і вихованцями, між членами колективу.

Шкільний колектив у своєму розвитку проходить чотири стадії:

1. *Створення колективу учнів.* Спочатку колектив лише формується, члени його недостатньо знають один одного, не виявляють ініціативи в діяльності. Ще не сформований його актив.

Педагог повинен допомогти учням сформулювати систему єдиних вимог – рішучих за формою, зрозумілих за змістом, організувати його діяльність на засадах єдиноначальності керівництва, педагогічного авторитаризму. Він вивчає особисті якості членів колективу, знайомить їх, сприяє обиранню органів самоврядування, інструктує щодо їх функції, контролює їх роботу, а в разі необхідності – допомагає. Взаємини між педагогом і вихованцями будуються на засадах безпосереднього впливу на колектив та кожного його учасника.

2. *Поширення впливу активу на весь колектив.* На цій стадії відбувається залучення активістів до керівництва колективом, акцентуючи їх увагу на відповідальності, ініціативі та самостійності. Водночас відбувається залучення пасивних учнів до громадського життя. За правильно організованої роботи актив швидко починає виявляти ініціативу у визначенні завдань та організації колективної діяльності.

Педагог окреслює подальші перспективи діяльності колективу (в навчанні, праці, спорті, іграх, позакласних заходах), дбає про посилення довіри до активістів, частково передає їм свої функції (контролю за чергуванням по школі або класу, прибирання класної кімнати, харчування в їдальні, підготовки до свят). Взаємини між ним та учнями розвиваються на засадах демократизму, паралельних впливів (поєднання безпосереднього й опосередкованого впливу). Стадія триває один – півтора року, залежно від стосунків усередині колективу. На її початку колектив нібито поділений на три соціально-психологічні мікрогрупи: активістів (опору класного керівника), пасивних учнів (які поступово долають байдужість), «ядро опору» (педагогічно занедбані діти). Наприкінці її клас стає психологічно та

педагогічно однорідним.

3. *Вирішальний вплив громадської думки більшості.* Більшість дітей з перших днів діє свідомо, активно, а колектив усвідомлює завдання, поставлені перед ним. Педагог допомагає активові здобути авторитет серед учнів, контролює його діяльність. Керівництво колективом відбувається на засадах демократизму, визнанні права колективу самостійно вирішувати питання про заохочення чи покарання своїх учасників, планування роботи, оцінювання поведінки учнів, запровадження системи доручень мікрогрупам учнів, окремим членам колективу.

На цій стадії посилюється вплив громадської думки колективу, боротьба за його честь, орієнтація та самоконтроль поведінки і навчальної діяльності.

4. *Самовиховання як вищий тип виховання в колективі.* Кожен учень сприймає колективні, загальноприйняті вимоги як вимоги до себе. У них розвивається інтерес до самовиховання, що переходить у внутрішнє прагнення до вдосконалення особистих якостей, рис характеру.

Педагог інструктує, консультує, надає методичну допомогу щодо прийомів самовиховання (самоаналізу, самонавіювання, самонаказу, самовідмови від негативного), поступово привчаючи до нього весь колектив. Допомагає учням визначити потрібні для самовдосконалення якості, скласти індивідуальні плани самопізнання, саморозвитку. Беручи до уваги вимоги колективу до кожного його учасника, досягнутий рівень розвитку колективу, вікові та індивідуальні особливості дітей, педагог коригує самовиховання, створює загальну мажорну атмосферу.

На всіх стадіях розвитку учнівського колективу необхідна системність – послідовно сформульовані перед колективом завдання, виконання яких забезпечуватиме перехід від простого задоволення результатами до глибокого почуття обов'язку.

IV. Чинники розвитку колективу.

На розвиток і становлення колективу впливають такі соціально-педагогічні чинники:

1. Глибоке знання вихователями наукових психолого-педагогічних основ теорії та практики формування і розвитку колективу. Формуючи і розвиваючи колектив на засадах відкритості щодо нового досвіду, ідей, мобільності (готовності до постійних змін), толерантності (сприйняття різних поглядів, думок, терпимого до них ставлення), свободи (можливості обстоювати свою думку), вільної орієнтації (вибору перспективи власного розвитку), довіри до оточуючих, плановості (орієнтації на планування, здійснення наміченого), слід враховувати різноманітні теорії колективу, технології роботи з метою максимальної адаптації їх до особливостей конкретного колективу та обставин його функціонування.

2. Забезпечення наступності та єдності у роботі педагогів з колективом. Педагоги, які працюють з колективом, мають добре усвідомлювати особливості колективу, його мету, сповідувати єдині принципи виховання та управління. На етапах переходу колективу від однієї стадії розвитку до іншої важливо не пред'являти йому завищених або занижених завдань, маючи на увазі, що послідовність, наступність їх сприятиме подальшому гармонійному його функціонуванню.

3. Володіння технікою формування перспективних напрямів. Діяльність людини, певної спільноти ефективна за наявності та усвідомлення мети. А. Макаренко писав: «Справжнім стимулом людського життя є завтрашня радість. У педагогічній техніці ця завтрашня радість є одним з найважливіших об'єктів роботи. Спочатку треба організувати саму радість, викликати її до життя і поставити як реальність. По-друге, треба наполегливо перетворювати простіші види радості в складніші і значні для людини ... Виховати людину – значить виховати в неї перспективні шляхи.

Методика цієї роботи полягає в організації нових

перспектив, у використанні тих, що вже є, в поступовій підстановці цінніших»¹.

Виховна перспектива – це значущі завдання, цілі, що відповідають потребам розвитку особистості, колективу, стимулюють діяльність, відповідають віковим, індивідуальним особливостям. Перспективи характеризуються: захопленістю справами, що базуються на інтересі; суспільною цінністю завдань, цілей, конкретних справ, пов'язаних з працею та життям; чіткою організацією діяльності, спрямованої на досягнення мети; педагогічною доцільністю, вихованням в учнів моральних якостей.

Тема №4: Мета і завдання виховання в сучасній школі.

План:

- I. Загальна мета виховання.**
- II. Інтелектуальне (розумове) виховання**
- III. Громадське виховання.**
- IV. Правове виховання.**
- V. Моральне виховання.**
- VI. Художньо-естетичне виховання.**
- VII. Трудове виховання.**
- VIII. Екологічне виховання.**
- IX. Фізичне виховання.**
- X. Аналіз мети виховання в інших країнах.**

I. Загальна мета виховання.

Загальноприйнятою метою у світовій теорії і практиці гуманістичного виховання був і залишається ідеал всебічно і гармонійно розвинутої особистості, який іде із глибини століть.

В Україні загальна мета виховання – всебічний розвиток людської особистості як рівновеликої цінності – конкретизується через систему виховних завдань, які об'єднані в напрями.

II. Інтелектуальне (розумове) виховання передбачає:

- засвоєння системи знань, яка спроектована з відповідних навчальних предметів і містить перелік смислових елементів суспільного досвіду (фактів, понять, означень, теорем, законів, положень, правил, алгоритмів діяльності тощо);
- розвиток пізнавального інтересу, творчої активності, мислення, раціональної організації навчальної праці;
- розвиток критичного мислення, здатності усвідомлювати та відстоювати особисту позицію;
- вироблення вміння самостійно здобувати знання;
- готовність до застосування знань, умінь в практичній діяльності;
- формування особистісного світогляду - узагальненого розуміння всього світу в цілому на ґрунті великої кількості впорядкованих поглядів, переконань, ідеалів.

III. Громадянське виховання:

- формування потреби та вміння жити в громадянському суспільстві;
- готовність розвивати демократичне громадянське суспільство в Україні;
- виховання громадянського обов'язку перед країною, суспільством;
- виховання любові до рідного краю, свого народу, держави;
- формування національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань;
- виховання шанобливого ставлення до національних святинь, української мови, історії та культури всіх корінних народів і національних меншин, що проживають в Україні;
- формування культури міжетнічних і міжнаціональних відносин;

- формування політичної культури.

IV. Правове виховання:

- прищеплення поваги до прав та свобод людини і громадянина;
- виховання поваги до Конституції, законів України, державних символів (Герба, Прапора, Гімну);
- засвоєння основ державного, трудового, цивільного, сімейного і кримінального права;
- формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між Ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю;
- виховання поваги до прав і свобод інших людей;
- формування активної протидії випадкам порушення законів.

V. Моральне виховання:

- формування в учнів основ загальнолюдської і народної моралі: совісності, порядності, тактовності, співчуття, милосердя, доброти, чесності, гуманності, толерантності та інших добродійностей;
- виховання поваги до батьків, духовної єдності поколінь;
 - виховання почуття власної гідності: честі, свободи, рівності, працелюбності, самодисципліни;
- готовність будувати своє життя за принципами гуманізму;
- подвижництво у подоланні страху, насильства, жорстокості, помсти;
- виховання культури поведінки.

VI. Художньо-естетичне виховання:

- оволодіння основами народного мистецтва, музики, архітектури, усної народної творчості, національної пісенної і танцювальної культури,

- побуту, ремесел, гри;
- формування системи знань про світову культуру і мистецтво;
 - розвиток естетичних потреб і почуттів;
 - розвиток художніх здібностей і творчої діяльності;
 - готовність будувати власне життя за законами краси.

VII. Трудове виховання:

- вироблення свідомого ставлення до праці як вищої цінності людини і суспільства;
- формування трудових навичок та умінь;
- формування уміння самостійно й ефективно працювати; -розвиток потреби в творчій праці;
- виховання діловитості, підприємливості ;
- виховання почуття господаря й господарської відповідальності;
- формування готовності до праці в умовах ринкової економіки.

VIII. Екологічне виховання:

- формування розуміння необхідності гармонії людини з природою;
- засвоєння знаннями про природу рідного краю;
- виховання почуття відповідальності за природу як національне багатство, основу життя на землі;
- формування готовності до активної екологічної діяльності;
- формування основ глобального екологічного мислення.

IX. Фізичне виховання:

- озброєння школярів науково обґрунтованими знаннями про здоров'я і засоби його зміцнення;

- виховання відповідального ставлення до зміцнення власного здоров'я і здоров'я інших людей;
- забезпечення повноцінного фізичного розвитку дітей і молоді; фізичне, духовне і психічне загартування;
- формування навичок санітарно-гігієнічних норм, режиму дня та харчування;
- розвиток потреби у здоровому способі життя. Статеве виховання:
- психосексуальна підготовка;
 - формування готовності укласти шлюб і виконувати сімейні обов'язки;
- формування культури сімейних і статевих відносин.

X. Аналіз мети виховання в інших країнах.

Мета і завдання виховання, визначені суспільством, мають об'єктивний характер, оскільки випливають із об'єктивної необхідності. Без чіткої стратегії неможлива соціальна перебудова: неминуче виникнуть розмиті ідеали, фальшиві зразки життя, еталони поведінки.

У розвинутих країнах світу цілеспрямоване виховання є головною складовою діяльності школи, а моральне, духовне становлення особистості - її найважливішими напрямками.

Так, у США документ "Америка-2000: Стратегія розвитку освіти" (1991) передбачає використати школу як "центр, здатний перебудувати розвиток цивілізованого суспільства". Програму морального виховання пропонує базувати на біблейських цінностях і принципах. На перший план висуваються чесність, цілісність, прямота, старанність, особиста відповідальність. Описано 60 головних рис характеру, які слід формувати у дітей (відвага, стійкість, рішучість, настирливість, співчуття, терпимість та інші).

У доповіді національної комісії з освіти Великобританії (1993) сказано,

що "Освіта - це не тільки перевага знань, але й наділення моральною, духовною силою". Школа повинна передавати підростаючому поколінню такі цінності, як громадянськість, правдивість, повагу до інших, почуття обов'язку перед суспільством, турботу про людей, а також культурну спадщину (музику, театр, живопис) тощо.

В інструкціях Міністерства освіти Франції (1985) підкреслюється, що "У процесі навчання необхідно виховувати особистість цивілізованого і демократичного суспільства, спрямовану до істини, з вірою в людський розум, з почуттям відповідальності, власної гідності, поваги до інших людей, солідарності, неприйняття расизму, розуміння універсальності різних культур, любові до Франції, невід'ємної від любові до Свободи, Рівності, Братерства".

У Японії закон про освіту (1947) проголошує, що на школу покладена місія формування нації, яка служить ідеалам миру і людяності. Документ визначає цілі "повноцінного розвитку особистості", виховання "будівників миролюбної держави і суспільства", людей, які "люблять істину і справедливість, особисту свободу, працю, відповідальних і незалежних". У 1966 році програма шкільного виховання була конкретизована.

Тема: Класне керівництво.

План:

I. Значення класного керівника.

II. Методи вивчення класного колективу.

III. Робота класного керівника на різних стадіях розвитку дитячого колективу.

I. Значення класного керівника.

Сьогоднішні соціально-економічні зміни в нашому суспільстві торкнулися кожної школи, кожної сім'ї, кожного учня. Процес соціальної адаптації школярів надзвичайно ускладнився. Школярі досить рано беруть

реальну участь у всіх сферах життя. Філософи, педагоги, психологи, що працюють з підлітками, відзначають, що у вихованні відбувається відставання росту моральних устоїв у сприйнятті дійсності. Частіше переважають раціональні устої над почуттєвими. Дисбаланс, що виникає між моральним і раціональним, призводить до дисгармонії у процесі розвитку школярів.

Часто домінує прагматичне, або споживацьке ставлення до суспільства, цинічне ставлення до традиційних цінностей: порядності, почуття честі, совісті, обов'язку. Шкала цінностей сучасного школяра за останні 10-15 років серйозно змінилася, суттєво відрізняються його інтереси, мотиви, потреби, моральні ідеали від потреб і цінностей підлітків і школярів 80-х років.

Класний керівник, паралельно з батьком і матір'ю, повинен стати людиною, до якої діти повинні приходити з наболілими проблемами. Вибір форм праці класного керівника залежить не тільки від його педагогічної культури, але, передусім, від динаміки потреб та інтересів школярів.

Школа вийшла на новий рівень у своєму пошуку ефективної методики виховання. Вчитель, класний керівник повинні відмовитися від суворого авторитаризму, безпомічного лібералізму, вони повинні прагнути до більш оптимальних форм співпраці, стимуляції шкільного, класного самоврядування. стимуляції шкільного, класного самоврядування.

Яку роль відіграє класний керівник у сучасній школі? Чи потрібен інститут класного керівництва на означеному етапі школи? Питання про призначення класного керівництва – ключове питання в проблемі – чи зберегти цей інститут у школі?

У 80-х рр.. класний керівник повинен був виконувати багато обов'язків типу: «повинен забезпечувати дисципліну учнів», «повинен устанавлювати зв'язок з батьками», «повинен... ».

У «Положенні про середню загальноосвітню школу України»(1991 р.) зазначається: «Повсякденне керівництво навчально-виховною роботою у

класі здійснюється класним керівником, який призначається адміністрацією школи з числа вчителів, що викладають у цьому класі».

Класний керівник:

- здійснює виховання в учнів культури поведінки, формує у них високі моральні якості;
- забезпечує єдність педагогічних вимог з боку сім'ї і школи;
- проводить заходи, що передбачають зміцнення здоров'я учнів;
- організує суспільне корисну працю учнів, веде документацію класу;
- будує свої відносини з дітьми та їхніми батьками на демократичних началах, співробітництві, сприяє розвитку самоврядування учнів».

З означеного можна дійти висновку, що однією з найголовніших функцій класного керівника є здійснення у школі педагогічного коректування всіх виховних впливів, що припадають на клас як у школі, так і з боку суспільства.

Класний керівник у загальношкільній виховній роботі є постійно максимально уважним до школярів, яких обминув виховний вплив. Як він може здійснювати корекцію виховних впливів на клас та окремих його учнів? Для цього він повинен постійно знаходитись у тісній взаємодії з класом, накопичувати необхідну інформацію. В.М.Галузінський та М.Б. Євтух пропонують таку схему змісту знань про клас та методи вивчення класного колективу:

Зміст знань про клас:

1. Склад класу (кількість хлопчиків і дівчаток). Класне самоврядування. База класу (класна кімната, закріплений навчальний кабінет).

2. Узагальнена типовість внутрішньо-колективних взаємин, їх переважна спрямованість (на навчання, працю, спорт, бізнес). Стан «опору» окремих учнів. Переважний тон і стиль у внутрішньо-колективних стосунках (доброзичливість, байдужість, конфліктність, індивідуалізм).

3. Вплив неформальних лідерів колективу на решту учнів у навчанні, допомозі відстаючим, праці на загальну користь, в інтересах, у спорті.

4. Узагальнена участь у громадській роботі і одночасне спостереження за ставленням до неї учнів, переважними установками всього класу. Зіставлення власних висновків класного керівника з висновками і думками колег.

5. Вияв учнів-індивідуалістів, які не включаються у колективні справи, ігри, відмежовуються від колективу, організовує в разі необхідності допомогу учням (навчальну, матеріальну, моральну);

Мотиви їхнього відчуження; мотиви недобррозичливого ставлення до них з боку більшості згуртованих однокласників.

6. Зміни ставлення у взаєминах учнів у міру їх дорослішання. Наявність сталої парної дружби, широкого спілкування; позбавлення від угруповань і конфліктних ситуацій. Зростання можливостей до самовиховання і взаємовплив. Дружба і кохання в юнацькому віці, як впливові сили на виправлення окремих учнів.

II. Методи вивчення класного колективу:

1. Педагогічне спостереження за характером взаємин між лідерами, які впливають на решту учнів. Довірливі бесіди з найавторитетнішими лідерами про ступінь взаємовпливу, позитивну чи негативну реакцію на втручання одних у справи інших.

2. Розгляд конфліктів у процесі роботи щодо згуртування колективу, виявлення їх глибини і тривалості. Якнайчастіші контакти з лідерами колективу. Відмінність між «офіційними» активістами, які відіграють провідні ролі, та справжніми лідерами в колективі – реальність впливу тих та інших.

3. Ведення класного журналу та іншої документації. Опитування вчителів, які працюють у класі. Психолого-педагогічне спостереження за громадською думкою учнів і думка колег-предметників, які працюють у класі, про класний колектив (дружний, активний, складний, слабкий тощо). Якнайчастіші контакти з лідерами колективу, вплив на колектив через їхнє втручання, передача їм низки своїх функцій з організації самообслуговування, чергування по школі, харчування в їдальні тощо. Педагогічне спостереження за їхніми організаторськими діями.

4. Спостереження за зростанням відчуження до інтравертованих (замкнених) учнів. Вжиття заходів (у контексті групової або індивідуальної програми) щодо залучення їх до спілкування і громадського життя класу.

5. Психолого-педагогічні спостереження за розвитком учнівського колективу, його переходом на вищі стадії розвитку взаємин. Висновки з конфліктів, що сталися між учнями.

Коректування всіх виховних впливів повинно йти через зміст діяльності учнів, з урахуванням рівня їхньої освіченості та вихованості, індивідуальних і групових особливостей.

Корекція виховних впливів, створення оптимальних умов для творчої самодіяльності учнів має кілька тенденцій: у її процесі школяр, будучи об'єктом впливу, все більше стає суб'єктом виховання. Класний керівник повинен прагнути до розвитку усвідомлення учнем усього, що від-бувається у мікросередовищі.

Формуючи колектив класу, стимулюючи самоврядування класного колективу, класний керівник прагне максимально розвивати здібності кожного учня, пробуджувати його активність і самодіяльність, підвищувати відповідальність.

Учні не люблять прямого та безпосереднього впливу. Дуже важливою є позиція класного керівника у класному колективі, його стиль поведінки. Чим вищий рівень учнівського самоуправління, тим більше змінюється позиція

класного керівника; від організатора, опікуна до консультанта, радника.

Віртуозне володіння педагогічною технікою, виховними технологіями, різними засобами педагогічного стимулювання дозволяє класному керівнику виступати інструктором виховного впливу.

Для того, щоб цей вплив був ефективним, класному керівникові необхідно дотримуватися низки умов:

- 1) колективна діяльність конструюється адекватно специфіки цього класу, школи з урахуванням духовно-моральної педагогічної підготовки вчителів, знань, інтересів, здібностей, потреб і віку учнів;
- 2) колективна діяльність конструюється цілеспрямовано, з урахуванням кінцевого результату виховання;
- 3) колективна діяльність повинна бути осмисленою та значущою для кожного учня;
- 4) колективна діяльність класу повинна носити творчий характер.

III. Робота класного керівника на різних стадіях розвитку дитячого колективу.

Для класного керівника дуже важливим є знання теорії стадій розвитку дитячого колективу, знання адекватних методів роботи класного керівника на кожному етапі розвитку колективу.

Перша стадія: знайомство з учнями, *початок* створення колективу учнів.

Головні завдання: розробка програми діяльності колективу, знайомство з дітьми, формування органів самоврядування, розподіл обов'язків,

Методи і форми роботи: знайомство з учнями та їхніми батьками, знайомство з учителями, розробка програми вивчення учнів класу (їхнього рівня знань, вихованості, громадської активності), знайомство учнів зі своїми вимогами. Обрання старости класу. Інструктування кожного з учнів. Виявлення лідерів. Висування найближчих перспектив, які мають яскраво

виражений особистісний характер.

Друга стадія: стимулювання діяльності активу, поширення впливу активу на колектив.

Головні завдання: налагодження контактів з лідерами класу, його активом, стимулювання самостійності, ініціативи, творчої самодіяльності кожного учня. Робота з важковиховуваними учнями. Додатковий розподіл обов'язків.

Методи і форми роботи: висування подальших перспектив діяльності колективу, які повинні мати й суспільне корисну спрямованість; формування відносин взаємодопомоги та взаємодовіри між учнями і класним керівником. Часткова передача функцій класного керівника активу класу. Створення класних традицій. Підключення батьків до виховної роботи з класом. Вивчення мікрогруп у класі. Налагодження взаємодії із шкільним самоврядуванням. Класний керівник починає впливати на колектив опосередковано, через актив.

Третя стадія: регулювання взаємовідносин за допомогою самоврядування, використання громадської думки більшості.

Головні завдання: стимулювання розвитку самосвідомості колективу. Формування громадської думки. Педагогічне стимулювання всіх напрямків самовиховання. Підвищення рівня відповідальності.

Методи і форми роботи: постановка нових перспектив діяльності. Розвиток систем вимог. Надання нових прав учнівському самоврядуванню. Підвищення рівня самооцінки та самоаналізу учнів. Самостійне планування учнями

різних форм роботи. Впровадження системи доручень у мікрогрупах з поступовим їх ускладненням.

Четверта стадія: самовдосконалення – вища форма виховання у колективі.

Головні завдання: участь усіх учнів класу у самоврядуванні.

Педагогічне стимулювання самовиховання учнів. Консультування класним керівником окремих організаційних питань. Постановка нових творчих, громадянсько спрямованих перспектив.

Методи і форми роботи: всебічне вивчення учнів. Педагогічне стимулювання самовиховання учнів (складання індивідуальних програм самовдосконалення). Оволодіння головними методами самовдосконалення особистості та колективу. Залучення громадської думки з різних питань. Консультування та методична **допомога учням**. Створення нових традицій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агафонова А. С. Практикум по общей педагогике: [учебное пособие]. СПб.: Питер, 2003. 416 с.
2. Андриюшина Л.Л. Загальні основи педагогіки в схемах // Андриюшина Л.Л., Каковкіна О.А., Кожедуб Т.Г. Дніпропетровськ, 2016. 164 с.
3. Базаркина Е.Л. Беседы о нравственности для старшеклассников / Е.Л. Базаркина. Волгоград: «Учитель», 2006. 155 с.
4. Бережнова Е.В. Основы учебно-исследовательской деятельности студентов: [учебник] / Е.В. Бережнова, В.В. Краевский. М.: «Академия», 2005. 128 с.
5. Бережнова Л.Н. Этнопедагогика: [учеб. пособие] / Л.Н. Бережнова, И.Л. Набок, В.И. Щеглов. – М.: «Академия», 2007. 240с.
5. Березовин Н.А. Психология и педагогика: [учебно-методическое пособие для студентов средних и высших учебных заведений: в 2-х ч. – Ч. 2: Педагогика / Н.А. Березовин, Н.А. Цирельчук, М.И. Чеховских. Минск: МГВРК, 2002. 336 с.
6. Бондар В. І. Теорія і технологія управління процесом навчання в школі / В.І. Бондар. К., 2000. 192 с.
7. Вигман С.Л. Педагогика в вопросах и ответах: [учеб. пособие] / С.Л. Вигман. – М.: ТК Ведби, Изд-во «Проспект», 2006. 208 с.
8. Волкова Н.П. Педагогіка / Н.П. Волкова – К.: 2001. 576 с.
9. Волынкин В.И. Педагогика в схемах: учебное пособие. Ростов-н/Д: «Феникс», 2007. 283 с.
10. Воронцовская Л.Н. Народная педагогика / Л.Н. Воронцовская, Ю.В. Мелешко. – Минск: «Красико-Принт», 2007. 176 с.
11. Воспитание нравственной личности в школе: пособие для руководителей учреждений образования, педагогов-организаторов, классных руководителей/ под ред. профессора К.В. Гавриловец. Минск: ИВЦ Минфина, 2005. 226 с.
12. Воспитательная деятельность педагога: учеб. пособие / Под общ. ред. В.А. Слостенина, И.А. Колесниковой.- М.: «Академия», 2007. 336 с.
13. Вульф В.З. Основы педагогики / В.З. Вульф, В.Д. Иванов. М. Изд-во УРАО, 2000. 614с.
14. Дереклеева Н.И. Классные часы по теме «Нравственность»: 9-11 класс / Н.И. Дереклеева. М.: 5 за знания, 2007. 176 с.
15. Дереклеева Н.И. Справочник классного руководителя (10-11 классы) / Н.И. Дереклеева, М.Ю. Савченко, И.С. Артюхова; под ред. И.С. Артюховой. – М.: ВАКО, 2006. 256 с.
16. Джурицкий А.Н. Зарубежная педагогика [Текст] : учеб. пособие для студ. вузов / А. Н. Джурицкий. – М.: «Гардарика», 2008. 383 с.
17. Ерофеева М.А. Общие основы педагогики. Конспект лекций / М.А.

- Ерофеева. М.: «Высшее образование», 2006. 188 с.
18. Жук О.Л. Педагогика: учеб.-метод. комплекс для студентов пед. Специальностей / О.Л. Жук . Минск, БГУ. 2003. 383 с.
19. Ковалева Е.В. История педагогики и образования: [учеб.-метод. пособие] / Е.В.Ковалева, И. М. Яковенко; КамГУим.Витуса Беринга – Петропавловск-Камчатский:КамГУим.Витуса Беринга, 2013. 377 с.
20. Коджаспирова Г.М. Педагогика: учебник / Г.М. Коджаспирова. М.: КНОРУС, 2010. 744 с.
21. Коджаспирова Г.М. Педагогика в схемах, таблицах и опорных конспектах / Г.М. Коджаспирова. М.: «Айрис-пресс», 2006. 256 с.
22. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике (междисциплинарный) / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. М.: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: ИКЦ «МарТ», 2005. 448 с.
23. Максакова В.И. Педагогическая антропология: учеб. пособие / В.И. Максакова. М.: «Академия», 2004. 208 с.
24. Морева Н.А. Основы педагогического мастерства: практикум: [учебное пособие для вузов] / Н.А. Морева. М.: «Просвещение», 2006. 192 с.
25. Морева Н.А. Современная технология учебного занятия / Н.А. Морева. М.: «Просвещение», 2007. 158 с.
26. Мудрик А.В. Психология и воспитание / А.В. Мудрик. М.: Московский психолого-социальный институт, 2006. 472 с.
27. Мудрик А.В. Социализация человека: [учеб. пособие] / А.В. Мудрик. М.: «Академия», 2006. 304 с.
28. Никитина Н.Н. Введение в педагогическую деятельность: Теория и практика. / Н.Н. Никитина, Н.В. Кислинская. М.: «Академия», 2004. 224с.
29. Общая и профессиональная педагогика: [учеб. пособие для студентов пед. вузов] / Под редакцией В.Д. Симоненко. М.: «Вентана- Граф», 2007. 368 с.
30. Орехова В.А. Педагогика в вопросах и ответах: [учеб.пособие] / В.А. Орехова. М.: КНОРУС, 2006. 200 с.
31. Основы педагогики: [учеб.пособие] / А.И. Жук, И.И. Казимирская, О.Л. Жук, Е.А. Коновальчик; Под общ. ред. А.И. Жука. Минск: «Аверсэв», 2003. 349 с.
32. Островский Э.В. Психология и педагогика: [учеб.пособие] / Э.В.Островский, Л.И.Чернышев; Под ред. Э.В.Островского. М.: Вузовский учебник, 2007. 384 с.
33. Педагогика: [учебное пособие] / Под.ред. П.И. Пидкасистого. М.: «Высшее образование», 2006. 432 с.
34. Педагогика: учебник для бакалавров / Л П. Крившенко [и др.]; под ред. Л. П. Крившенко. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: «Проспект», 2013. 488 с.
35. Пидкасистый П.И. Педагогика. [учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей] / под ред. П.И. Пидкасистого. М.: Педагогическое общество России, 2003. 608 с.

36. Подласый И.П. Педагогика: [учебник] / И.П. Подласый. М.: Высшее образование, 2006. 540 с.
37. Психология и педагогика: [учебное пособие] / под ред. В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева, А.И. Подольской, В.А. Сластенина. М.: Изд-во Института Психотерапии, 2004. 585 с.
38. Рангелова Э. Превентивная педагогика / Э. Рангелова, А.П.Сманцер. Минск: БГУ, 2008. 263 с.
39. Рапацевич Е.С. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Е.С. Рапацевич. Минск: «Соврем.слово», 2005. 720 с.
40. Сафронова Е.М. Спутник классного руководителя. 9-11-е классы. Воспитательная работа в профильной школе / Е.М. Сафронова. М.: «Глобус», 2007. 189с.
41. Свадковский И.Ф. Введение в педагогику: курс лекций / И.Ф. Свадковский. М.: Академия, 2005. 156с.
42. Селиванов В.С. Основы общей педагогики: теория и методика воспитания: [учеб.пособие] / В.С. Селиванов. М.: Издательский центр «Академия», 2000. 336 с.
- 43.Скаткин М.Н. Дидактика средней школы: некоторые проблемы современной дидактики / М.Н. Скаткин М.: Просвещение, 1982.319 с.
- 44.Смирнов В.И. Общая педагогика: [учеб. пособие] / В.И. Смирнов. М.: Логос, 2003. 304 с.
- 45.Смирнов С.А. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений и колледжей] / С.А. Смирнов и др. М.: «Академия», 2006. 512 с.
46. Стефановская Т.А. Классный руководитель: функции и основные направления деятельности: [учеб.пособие] / Т.А. Стефановская. М.: «Академия», 2006. 192 с.
47. Столяренко А.М. Общая педагогика: [учеб.пособие для студентов вузов, обучающихся по пед. специальностям] / А.М. Столяренко. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. 479 с.
48. Столяренко А.М. Общая педагогика: [учеб.пособие] / А.М. Столяренко. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. 479 с.
- 49.Столяренко Л.Д. Педагогика: 100 экзаменационных ответов. / Л.Д. Столяренко, С.И. Самыгин – М.: ИКЦ «МаРт», Ростов н/Д, 2003. 256 с.
50. Фіцула М.М. Педагогіка /М.М. Фіцула. – К.: Центр „Академія”, 2001. С.75-78.
51. Фіцула М.М. Педагогіка: [навчальний посібник] / М.М. Фіцула. Тернопіль: «Богдан», 2003. 192 с.
52. Фокин Ю. Г. Теория и технология обучения: Деятельностный подход / Ю.Г. Фокин. М.: «Академия», 2006. 272 с.
53. Харламов И.Ф. Педагогика: краткий курс: [учеб.пособие] / И.Ф. Харламов. Минск: «Высш.школа», 2005. 272 с.
54. Цыркун И.И. Система инновационной подготовки специалистов гуманитарной сферы / И.И. Цыркун. Минск: «Технологія», 2000. 312 с.

55. Чепиков В.Т. Педагогика. Краткий учебный курс /В.Т.Чепиков. М.: Новое знание, 2003. 173 с.
56. Чечет В.В. Педагогика семейного воспитания: [учеб.пособие] / В.В. Чечет. Минск: «Пачатковая школа», 2007. 184 с.
57. Щуркова Н.Е. Классный час: Поговорим о жизни: Материалы для воспитателей и классных руководителей / Н.Е. Щуркова. М.: АРКТИ, 2005. – 168 с.
58. Щуркова Н.Е. Прикладная педагогика воспитания: [учебное пособие] / Н.Е. Щуркова. СПб.: Питер, 2005. 366 с.
59. Яковенко И.М. Этнопедагогика: учеб.- методическое пособие / И. М. Яковенко; Е. В. Ковалева; КамГУ им. Витуса Беринга. Петропавловск-Камчатский: КамГУ им. Витуса Беринга, 2013. 422 с.